

TÜRKİYE EKONOMİSİNİN DÖVİZE BAĞIMLILIĞI

Aydınlık Gazetesi, 9 Şubat 2019

Yıldırım Koç

Hiçbir ülke diğer ülkelerden tecrit edilmiş biçimde varlığını sürdürmez. Binlerce yıl öncesinden itibaren ülkeler arasında mal ve hizmet değiş tokuşu veya ticareti yapılmıştır. Buradaki sorun, mal ve hizmet alımı ve satımında kullanılacak değişim aracının niteliğidir. Yüzyıllar boyu bu görevi, altın ve gümüş üstlendi. Eğer iki ülke arasındaki mal ve hizmet ticaretinde alım ve satım birbirine eşitse, başka bir araca ihtiyaç duyulmadan takas veya kliring sistemi içinde ödeşilebilir. Ancak günümüzde böyle bir durum söz konusu değildir. Bu nedenle, uluslararası ticarete kullanılan ve tüm dünyada geçerliliği olan bir değişim aracına ihtiyaç vardır.

1944 yılında II.Dünya Savaşı sonrası dünyasında ekonomik düzeni biçimlendirmek amacıyla Bretton Woods'da yapılan toplantıda, ABD, bu değişim aracının ABD Doları olmasını önerdi ve kullanılacak doların altına çevrilebilme garantisi verdi. Buna göre, ABD Hazinesi, 35 Dolar getirene 1 ons (31 gram) altın verme taahhüdünde bulundu. Böylece İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası değişimde ve rezerv parası olarak Dolar kullanıldı. ABD bu taahhüdünü 1971 yılı Ağustos ayına kadar sürdürdü. Bu tarihte bu taahhüdünü sona erdirdiyse de, ABD'nin askeri ve ekonomik gücü nedeniyle, uluslararası değişimde ve rezerv parası olarak ABD Dolarının kullanımı büyük ölçüde sürdü.

CARİ AÇIĞIN AZALTILMASI VE FİNANSMANI

Günümüzde Türkiye'nin diğer ülkelerle Dolar ve Avro dışında kendi paralarını kullanarak ticaret yapmaları mümkün değildir. TÜİK'in 2018 yılı verilerine göre, Türkiye'nin Çin'den yaptığı ithalat 22,0 milyar Dolardır. Çin'e yapılan ihracat ise yalnızca 1,7 milyar Dolar düzeyindedir. Çin'den gelen turistler veya Çin'le döviz kazandırıcı diğer işlemler, aradaki açığı kapatmaya yetmemektedir. Çin şirketlerinin Türkiye'de yaptıkları yatırım ve Çin'in Türkiye'ye verdiği borç da bu açığı kapatamamaktadır. Bu durumda ortaya bir açık çıkmaktadır. Bu açığın finansmanı Dolar ve Avro ile yapılır.

Türkiye ekonomisi bir bütün olarak düşünüldüğünde, Türkiye'nin harcadığı döviz, Türkiye'nin kazandığı dövizden fazladır; ortada bir "cari açık" bulunmaktadır.

Bu cari açık, yabancı şirketlerin doğrudan yatırımları, yabancıların verdiği borç, Merkez Bankası rezervleri veya bilinmeyen bazı kaynaklardan kapatılır. "Bilinmeyen bazı kaynaklar," cari işlemler dengesine ilişkin çizelgelerde "Net Hata ve Noksan" olarak gösterilmektedir. Kaynağı belli olmayan döviz girişi (net hata ve noksan) 2018 yılının Kasım sonunda rekor bir düzeye, 19,5 milyar Dolara yükseldi.

AKP döneminde 2018 yılına kadar uygulanan aşırı değerli Türk Lirası politikası, Türkiye'nin cari açığının artmasına yol açtı. AKP iktidarları öncesinde ekonomik kriz yaşanan yıllarda, döviz fiyatındaki büyük artış nedeniyle ithalatta büyük düşüş yaşanınca ve ihracat bir miktar artınca, cari fazla ortaya çıktı. Cumhuriyet tarihinin rekor cari açıkları, ucuz ithalatta enflasyonu ve faizleri düşürmeye çalışan AKP iktidarları döneminde yaşandı.

AKP iktidarları öncesinde cari açık genellikle 1-2 milyar Dolar civarındaydı. En yüksek cari açık ise 2000 yılında yaşandı ve 9,9 milyar Dolardır. AKP iktidarları dönemindeki cari açık ve "net hata ve noksan" rakamları aşağıda sunulmaktadır:

Yıl	Cari Açık Milyar Dolar	Net Hata ve Noksan, Milyar Dolar
2002	-0,6	-0,8
2003	-7,6	+4,5
2004	-14,2	+0,8
2005	-21,0	+1,5
2006	-31,2	-0,9
2007	-36,9	-0,3
2008	-39,4	+2,0
2009	-11,4	+2,3
2010	-44,6	-0,5
2011	-74,4	+8,3
2012	-48,0	-1,8
2013	-63,6	+1,0
2014	-43,6	+1,1
2015	-32,1	+9,8
2016	-33,1	+11,0
2017	-47,4	+0,7
2018 Kasım	-26,2	+19,5